

Тақриз

ба диссертатсияи Рахимов Чамшед Хучамуродович дар мавзуи “Ташаккули донишҳои одитарини физикии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълими математика” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа PhD, доктор аз рӯйи ихтисоси 6D010200 - Педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ

Имрӯзҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таҳсил фаро гирифтанд, вобаста ба талаботи ҷаҳони муосир маърифатнок ва соҳибтаҳассус намудани ҳар як шаҳрванди кишвар аз ҳадафҳои стратегии давлат ва сиёсати пешгирифтаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб рафта, ҳамасола дар мулоқоту вохӯриҳо ба мақомоти олии қонунбарор ва дигар кишрҳои ҷомеа ба ин самт тавачҷуҳи хоса зоҳир менамоянд.

Дар ҳамин замина, Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ёдовар мешавем, ки дар он қайд гардидааст: “Солҳои 2020-2040 омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, риёзӣ дар соҳаи илму маориф” эълон гардидааст, ки ин иқдом боз афзалияти омӯзиши фанҳои табиӣ-математикиро тақвият мебахшад.

Аз ин ҷост ки кори таҳқиқотии диссертант Рахимов Ҷ. Х. ба яке аз проблемаи донишҳои одитарини физикии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълими математика бахшида шудааст. Дар рисола муҳаққиқ проблемаи таҳқиқот, устувор будани он ва робитаи байни-фаннӣро шарҳ дода, заминаҳои пайдошавии илмҳои табиӣ, алоқамандӣ ва фарқкунанда будани ҳадафҳои онҳоро ошкор сохтааст. Дар диссертатсия ҳамчунин вазъи ҷомеаро зимни омӯзиши илмҳои табиӣ муосир муайян намуда, таъсири ғояҳои ин илмиро дар раванди рушди ҳаёти иҷтимоӣ ва ташаккули ҳуввияти миллӣ дар Тоҷикистони соҳибистиклол таҷассум намудааст.

Бинобар ин, рисола аз ҷиҳати мазмуну муҳтаво, масъалагузорӣ, таҳлил ва бардошти хулосаҳо мубарам буда, барои рушду такомули

раванди таълиму тарбия, дар мачмуъ ба низоми маорифи кишвар аҳамияти илмӣ – амалӣ дорад.

Шиносоӣ ба мавод, мазмуну мухтавои рисола, таҳлили адабиёти истифодашуда далолат аз он менамояд, ки дар пайи таҳқиқи мавзӯ муҳаққик аз сарчашмаҳо, китобу дастурҳои таълифкардаи маориф-парварон, маводи илмӣ – таҳқиқоти олимони ватанию хориҷӣ хуб огоҳӣ дошта, аз онҳо самаранок истифода бурдааст.

Коркарди илмӣ – методи ташаккули донишҳои одитарини табиӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълими математика ва озмоиши самаранок амалии он ҳадафи таҳқиқотро ташкил намудааст.

Бояд гуфт, ки мақсад, объект, фарзия ва нағониҳои таҳқиқот мантиқан дуруст таҳия гардидааст.

Муҳаққик хулосаи дуруст мебарорад, ки ташаккули донишҳои одитарини физикӣ дар хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълими математика боиси баланд гардидани сатҳу сифати донишҳои математикӣ ва ташаккул ёфтани шавқу хаваси онҳо ба омӯзиши фанни физика мегардад, ба шарте, ки мазмун ва сохтори робитаи байнифаннии фанҳои табиӣ – математикии мактабӣ муайян карда шавад, имконияти ташаккули донишҳои одитарини физикӣ мавриди таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ ошкор сохта шавад, системанок будани ташаккули донишҳои табиӣ дар чараёни дарсу корҳои берунзадарсии математикаи синфҳои ибтидоӣ ҳамчун воситаи пайдоиши шавқу хавас ба фанҳои табиӣ амалӣ карда шавад ва самаранокӣ коркарди методи пешниҳод-гардида амалӣ санчида шавад.

Нағониҳои илмии таҳқиқот иборат аз инҳо мебошад, ки дар онҳо мазмун ва сохтори робитаи байнифаннии фанҳои табиӣ – математикӣ дар синфҳои ибтидоӣ аниқ карда шудааст. Заминаҳои имконпазири ташаккул додани донишҳои одитарини физикии хонандагони синфҳои ибтидоӣ зимни таълими математика ошкор сохта шуда, методикаи самаранокӣ ташаккул додани донишҳои одитарини физикӣ дар раванди дарсу корҳои берунидарсӣ коркард шуда, он ҳамчун воситаи бедоркунии

шавку хаваси хонандагони синфҳои ибтидоӣ ба фанни физика тавсия карда шудааст ва дар озмоиши педагогӣ самаранокии системаи методии пешниҳодгардида санчида шудааст.

Аҳамияти назариявии таҳқиқот дар он аст, ки ҳиссагузори дар коркарди методикаи фанҳои табиӣ – математикӣ зимни амалисозии робитаи байнифанӣ дар методикаи таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ мушаххас шудааст. Таҳқиқи ин масъала боиси талаботи мувофиқаи талаботи маводи таълими фанҳои табиӣ – математикӣ, методҳову шаклҳои ташкили фаъолияти таълимӣ, инчунин азхудкунии хонандагон аз рӯи меъёрҳои ташаккулёфтаи донишҳои одитарини физикӣ ва шавку хавас ба фанни физика гардидааст.

Аҳамияти амалии таҳқиқот иборат аз методикаи ташаккули донишҳои одитарини табиӣ дар раванди таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ коркард карда шудааст, ки дар сохтору мазмуну мундариҷаҳои китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимию методӣ истифода кардан имконпазир аст. Ин натиҷаҳоро дар омодагии омӯзгорони ояндаи синфҳои ибтидоӣ дар донишқадаю донишгоҳҳо ва коллечҳои омӯзгорӣ, инчунин дар курсҳои тақмили ихтисоси омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ истифода кардан мумкин аст.

Бинобар ин, натиҷаҳои бадастомада ва хулосаҳои пешниҳодшударо барои иҷрои таҳқиқоти илмӣ дар асоси таҳлили сарчашмаҳои мавҷуда, чамъбасти натиҷаҳои таҳқиқоти олимони хориҷию ватанӣ оид ба робитаи байнифанӣ, нақши он дар шароити навини таҳсилот, гоҳҳои муосири рушди психологию педагогӣ ва ҷабҳаҳои методии проблемаи мазкур, ба мо имкон дод, ки тамоюли концептуалии онро муайян намуда коркарди системаи ҳамгироии таълими математика ва фанҳои табиӣ дар синфҳои ибтидоӣ амалишудаи ҳамгирои байнифанӣ, ки мазмуни таҳсилот тарзу усулҳои азхудкунӣ, шаклҳои ташкили раванди таълимро дарбар мегирад, мавриди истифодабарӣ қарор дода шудааст.

Ҳисола аз сарсухан, ду боб, хулосаҳо ва феҳристи адабиёти истифодашуда иборат аст. Дар сарсухан муҳимияти мавзӯи таҳқиқотӣ,

дарачаи коркарди проблемаи таҳқиқот, мақсади таҳқиқот, объекти таҳқиқот, предмети таҳқиқот, фарзияи таҳқиқот, асосҳои методологию методҳои таҳқиқот, мантику сохтор ва мазмуни кори таҳқиқоти гузаронидани озмоиши педагогӣ, марҳилаҳои таҳқиқот, навгониҳои илмии таҳқиқот, аҳамияти назариявии таҳқиқот, аҳамияти амалии таҳқиқот, амалисозӣ ва паҳнкунии натиҷаҳои таҳқиқот инъикос ёфтааст.

Боби аввал аз ду фасл иборат буда, дар он шарҳи мафҳумҳои асосии назариявии амалисозии робитаи байни фанҳои табиӣ – математикӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар заминаи таълими якчанд фанни таълимӣ: табиатшиносӣ, географияи табиӣ, биология, химия, физика, астрономия сурат гирифтааст. Ҳамзамон, ин фанҳои таълимӣ бевосита ба таҳсилоти математикӣ робитаи зич ва нахустинӣ доранд.

Машқи доимии хонандагон оид ба инкишофи мустақилият дар барқароркунии робитаҳои байнифанӣ, ҷустуҷӯи донишҳои таъғоҳии зарурӣ, инкишофи маҳоратҳои ташкилӣ оид ба амалигардони робитаҳои байнифанӣ аз аҳамият холӣ нест. Ин ба марҳилаи аллакай баррасишуда зич алоқаманд буда, бевосита аз онҳо бармеояд ва онҳоро тақмил мебахсад.

Татбиқи шаклҳои муосири ҳамкориҳои иштирокчиёни раванди педагогӣ оид ба амалигардони робитаҳои байнифанӣ дар шакли гузаронидани корҳои хаттии байнифанӣ, семинар, конференсия, сайёҳатҳо, ба нақшадарории фаъолияти омӯзгорон – барқароркунии робитаҳои бисёрҷабҳа ва гуногуннақшаи байни онҳо татбиқ мегардад.

Ташкили чараёни таълим оид ба амалигардони робитаҳои бисёр-тахассусии байнифанӣ дар сатҳи ғояҳои пешбар дорои тавсифоти баландравии ташаккул мебошад. Нерӯи ҳаракатдиҳанда дар амалигардони робитаҳои байнифанӣ – ин зиддияти байни проблемаи баамалоянда ва имкониятҳои ҳалли он дар заминаи як фанни таълимӣ мебошад.

Дар рисола ҳар як мавзуи таълимии дар асоси робитаи байнифаннӣ омӯхташаванда бо худ марҳилаи навбатиро дар ташкили кор оид ба барқароркунии робитаҳои байнифаннӣ таҷассум кардааст. Ҳар яке аз чунин марҳилаҳо шарт ва натиҷаи инкишофи минбаъдаи воситаҳои дидактикӣ оид ба амалигардони онҳо, ташаккулёбии сифати азхудкунии донишҳои хонандагон, баландбардории маҳорати касбии омӯзгорон мусоидат менамояд, муайян карда шудааст.

Диссертант роҳҳои амалигардони робитаҳои байнифанниро дар синфҳои ибтидоӣ бо чунин самтҳо ошкор сохтааст: истифодаи дониши фанҳои бо ҳам наздик ба сифати донишҳои таълими (асосӣ) дар ҳолатҳои гуногуни таълимӣ; тайёркунии воситаҳои аёнӣ аз фанҳои бо ҳам наздик, ки на фақат ҳамчун сарчашмаи донишҳои нав хизмат мекунанд, балки боз ҳам маводи фанни таълими дигарро дарбар мегиранд.

Аз ин лиҳоз, дар синфҳои ибтидоӣ ду тамоил ба амалигардони робитаҳои байнифаннӣ имконпазир мебошад: тамоили ҷорӣ вақте, ки аз масъалаи азхудкунии байнифаннӣ саволи проблемавӣ, супоришҳои барои ошкоркунии ғояҳои пешбар ва мафҳумҳои асосии мавзуи таълимӣ истифода бурда мешавад; тамоили васеи проблемавӣ – ин барои як қатор фанҳои таълимӣ пешниҳод намудани ҳадафҳои умумии байнифаннӣ ва пай дар пай ҳал намудани он дар ҷараёни фаъолияти омӯзгор мебошад.

Ҳангоми амалигардони робитаҳои байнифаннӣ принциби зеринро бояд риоя кард: мундариҷаи фанҳои бо ҳам наздик бояд мазмуни асосии мавзуи омӯхташавандаро иваз накунад. Дар баъзе ҳолатҳо вақти тӯлонӣ, дар ҳолатҳои дигар баъзан – алоқаманд намудан мумкин аст.

Мухтавои боби дуюмро таҳлил ва баррасии масоили ташкили раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ, ки боиси ташаккули маҷмӯи донишҳои заминавӣ (мафҳумҳо, ҳулосаҳо, таърифҳо) мегардад, ташкил медиҳад. Ин навъи раванди таълими дарсҳои ҳамгиро мебошанд.

Мақсади асосии чунин дарсҳо бо назардошти тамоили он иттилоотӣ - ахборӣ аст ва ҳамчун воситаи омодакунии хонандагон ба

дарку шарҳи ҳодисоти табию илми олами воқеъ муаррифӣ мешавад. Сохтори чунин дарсо бояд ба талаботи зерин ҷавобгӯ бошанд: дақиқу мантиқӣ таҳия кардани ҳадафҳои таълимӣ, ки дарки пурраи мавзӯи фанни омӯхташаванда, объект ва ҳодисаро таъмин менамоянд; таълими ҳаҷман бисёри иттилоотӣ оид ба маводи омӯзишӣ; истифодаи ҷанбаҳои васеи усулҳои фаъолият, ки барои ҳалли ҳадафҳои таълимӣ мусоид менамояд.

Яке аз шаклҳои паҳншаро корҳои берунидарсӣ ин маҳфилҳои фаннӣ мебошанд. Омӯзгор метавонад дар маҳфилҳои “Табиатшиносӣ ҷавон”, “Дӯстдорони физика” ва ё “Кишваршиносӣ ҷавон” барои шинос намудани хонандагон хурдсол ва яке аз илмҳои табиатшиносӣ - физика, баҳри бедор ва ташаккул додани шавқу ҳаваси онҳо ба ин илм як қатор машғулиятҳо гузаронад. Барои ин, пеш аз ҳама, бояд дар нақшаи кори маҳфил ҳам мавзӯҳои ба таври назариявӣ омӯхташаванда ва ҳам мавзӯҳои амалиро ҷойгир намояд. Дар рисола муаллиф номгӯи мавзӯҳоро пешниҳод кардааст, ки ба барномаҳои таълимӣ мутобиқанд.

Дар таҳлили натиҷаҳои озмоиши педагогӣ муайян карда шудааст, ки мақсади ошкор сохтани бозғамии истифодаи коркарди методикаи таълим доир ба ташаккулдиҳии донишҳои одитарини физикӣ, ҳамзамон усулҳои методии амалигардонии робитаи байнифаннии табиатшиносӣ ва математикаи синфҳои ибтидоӣ мебошад ва ба ҳамин васила дарёфти он, ки ин барои дар оянда бо сифати баланд ва майлу рағбати азбаркунии курси системаноки физика мусоидат менамояд, иборат мебошад.

Дар охири озмоиши педагогӣ нишондодҳои миқдорӣ ва сифатии дониши хонандагон оид ба унсурҳои физика таҳлил карда шудаанд. Дарачаи ташаккулёбии муайян карда шудааст. Дар баъзе мавридҳо ташаккулёбии индуктивӣ – тасаввурот доир ба донишҳои одитарини физикӣ дар ҳар як қорҷ (нимсола) ва дар охири соли таҳсил барои ҳар як синфҳои ибтидоӣ (I-IV) синфҳои озмоишӣ ва назоратӣ низ муайян карда шудааст. Дар бораи мақсаднок ва босифат гузаронидани омӯзиши

донишҳои оддитарини физикӣ дар курси математика корҳои санҷишӣ гузаронида шуда, ба меъёрҳои ҷудошуда мувофиқат мекунад.

Дар ҳулоса, натиҷагирӣ ва навагонҳои кор ҷамъбаст карда шудаанд.

Ҳамин тавр, рисолаи илмӣ Раҳимов Ҷамшед Хучамуродович дар мавзӯи “Ташаккули донишҳои оддитарини физикии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълими математика” барои дараҷаи илмӣ доктори фалсафа PhD аз рӯйи ихтисоси 6D010200 - Педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ кори илмӣ-таҳқиқотӣ анҷомёфта буда, масъалаи мубрами рӯзро таҷассум менамояд. Рисолаи дорони аҳамияти илмӣ-амалӣ буда, ба низомномаи муайянкардаи КОА-и Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ аст. Бинобар ин, муҳаккиқ Раҳимов Ҷамшед Хучамуродович барои сазовор гаштан ба дараҷаи доктори фалсафа-PhD, аз рӯйи ихтисоси 6D010200 – Педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ арзанда мебошад.

Доктори илмҳои педагогӣ, профессори
кафедраи алгебра ва геометрияи

ДДБ ба номи Носири Хусрав: Сатторов Абдурасул Эшбекович

asattorov@gmail.ru

735140, Ҷ.Т. ш. Бохтар, кӯчаи С.Айни, 67

ДДБ ба номи Носири Хусрав. Тел: (+992)-987-67-73

Имзони А.Э. Сатторовро тасдиқ мекунам.

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси ДДБ ба номи Носири Хусрав.

Шукурзод Ҷ.А.